

(1962). La -o conservada dóna a entendre que és una variant mossàrab, però no és fàcil explicar el grup *-dr-*, si no és per contaminació d'algun altre nom de planta; potser l'eiv. *édri(l)s* (àr. *īṣriya*)? ¿Potser el ll. *HEĐĚRA* 'heura'?; val a dir que aquest mot designa una planta ben heterogènia, si bé potser l'existència del duplicat Princ. *heura*/Val. *hedra* (mossarabisme o llatínisme), pogué donar peu a una alteració del nostre parònim. El duplicat *er* al costat de *erb* es remunta ja al llatí vulgar, on *-vum* es reduí parcialment a *-u(m)* (cf. RIVUS > RIUS), i de fet trobem en glosses *aerum*, CGL III, 357.11, *ero* III, 611.57, 623.71, 590.35; d'aquesta prové també el cast. YEROS, art. del DCEC que es pot consultar per a d'altres detalls.

Hi ha una sèrie de noms de plantes romànics derivats de ERVUM, com ara el port. *alvares* 'cigrans' («chícharos», Cornu, *Grundriss* de Gröber I, § 145) o el cast. *arveja* 'mena de pèsol' (veg. també el DCEC), especialment usat a Amèrica (*alverjas* arg., etc.) i a l'Alt Aragó, on no designa els pèsols sinó una espècie de veces o de fesols (Ansó, 1966). Es tracta d'un derivat ja llatí, ERVĪLIA. Des d'allà l'àrea del mot s'estén cap a Catalunya: *arbelles* «variedad del guisante» a Benasc (Ferraz, 23), mentre que Lab. (1839) posa *arvella* com a 'veça', seguit per *AlcM*, que ho localitza a l'Alta Ribagorçana, Boí, Flamicell i Tremp; també vaig anotar *arbêles* a Sarroca de Bellera com a nom d'una espècie de pèsol (i NL *Clot de les ~*, 1957). Ja en un doc. de 1370, de St. Celoni: «naguna persona no gos metra bestiar --- en lobins, ni en *erbeyes* d'altra» (BABL XII, 135). En part el que ha quedat és una forma diminutiva en *-OLA* o en *-eta*. La *rbelêta* a Benasc (1965), però aquesta no és un llegum sinó una herba de muntanya o de prat «que fa unes fulles suaves». Amb l'altra terminació diminutiva, *arvellola* a la Vall de Boí, que hom dóna com a «Vicia pyrenaica»; me n'ensenyen bastant en les altes pales damunt d'Erill, vora del miligó, i amb una vaga semblança amb el *gesp*, si bé no és sec i punxent com aquest (1970); a l'Alt Aragó també, *arbiŵála* (Aragüés, 1966), però allí és una mala herba que creix entremig del blat.

Deu ser també un derivat de ERVUM *erviana*, herba silvestre molt a la vista en erms i sembrats magres de cap al Baix Segre, que recordo com a planta molt invasora, de matisos groguencs: *erbiána* sentit a diversos pobles de les Garrigues; a Seròs (1935), etc., mentre que a Flix ho alteraven en *ribiána* (transposició sens dubte provocada per influència del sinònim *ravenissa*). Per la forma, quasi coincideix amb el cast. *arvejanas*, que el DACEsp. defineix «afaca», cf. ast. *arveyaca* «especie de arveja silvestre que crece en los sembrados de trigo», igual que les *ervianes*. Si el nom d'aquestes fos propi del cat. or. (o propagat des d'allí) no vacillaríem a creure que sigui rigorós equivalent fonètic del cast. *arvejanas* (amb el grup *-viyla-* reduït a *-via-* segons la fonètica dialectal), però en cat. central es diu *ravenisses*, i essent del Sud i del cat. occidental, això a penes pot ser, i més aviat podem suposar que hi hagué una variant formativa: ERVILI-ANA

en cast., *ERV-IANA en català.

DERIV.: *Erpada*. *Erpar* (StaColQ.).

CPT.: Al ll. *ervum* corresponia el gr. *ὄροβος* id., forma que revestí en aquesta llengua el mateix ètimon indoeuropeu. D'aquest és compost *ὄροβόγῃη*, combinat amb *ἄγγω* 'jo ofego, escanyo', d'on es prengué el cat. *orobanque*, deriv. *orobancàcies*.

Erbí, V. *itri* *Erc*, V. *herc* *Erebir*, V. *eixeribir* *Erecció*, *erecte*, *erèctil*, *erector*, V. *ert* *Erejada*, *erjar*, V. *era* *Eremita*, *eremític*, V. *erm*

Ereptiri, no existeix: en Jaume Roig (15374) *sens ereptiri*, mal llegit per *sense reptiri*.

Erev, *erera*, *ererador*, *ererar*, V. *era* *Eres*, adv. ant. V. *er* *Eret*, V. *ert* *Eretisme*, V. *eristic* *Erexent*, V. *iréixer* (IRA) *Erg*, V. *energia* *Ergástul*, V. *energia*

ERGO, conjunció imitada del llatí, en les argumentacions, ll. *ergo* 'per tant'. També es va usar en francès, i allí se'n formà un derivat *ergoter* [S. XIII] 'argumentar', amb derivacions ulteriors (avui antiquades) *ergotiste*, *-isme*, que passaren al català [1868, *SLitCosta*] i altres llengües; *ergotitzar*.

ERGOTINA, 'alcaloide extret del sègol', del fr. *ergotinc* id., derivat d'*ergot* nom del paràsit del sègol d'on s'extrau aquesta substància; en francès designa pròpiament els escarons del gall, mot d'etimologia obscura. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*.

DERIV.: *Ergotisme* 'intoxicació produïda per aquell alcaloide'.

+*Eribir*, V. *eixeribir*

ERICACI, derivat savi del ll. *erice*, i aquest, del gr. *ἐρίκη* 'bruc'.

ERICÓ, derivat d'un **eríc*, provinent del ll. ERĪCIUS (o HERĪCIUS), derivat del ll. arcaic ER, ERIS, id.; el primitiu *eríc* s'ha mantingut en altres llengües romàniques, com el cast. *erizo*, it. *riccio*. □ 1.ª doc.: 1460, JRoig:

«Primer volent- / -la solaçar, / e abraçar --- / a totes parts / *ariçons*, cartes, / porca crespina, / no tenen spina / pus fort punyent / ---», *Spill*, 2350. Fins en cat. occid. i val., predomina doncs el canvi de *er-* en *ar-*, degut a la posició àtona inicial davant *r*; també en OPou: «*ariçó*: echinus; herinaceus», *ThPu.*, 54. També en el fr. *hérisson* ha sobreviscut només el derivat en *-ONE*, però a la major part de les llengües romàniques sobrevisqué més o menys el primitiu. Poc en llengua d'oc, on *erisson* és quasi tan general des de l'Edat Mitjana, però tanmateix s'hi troba algun testimoni d'*aritz* en la llengua antiga i en diversos parlars llenguadocians (*FEW* III, 238); més general en el cast. *erizo*, port. *ouriço*, it. *riccio*, engad. *ritsch*, roms. *ariciu*; també passà al basc des del llatí vulgar, convertint-se allí **irikiu* més tard en *kirikiu*, *-kiño*, per fenòmens fonètics propis d'aquesta llengua (Mitxelena, *FoHiVca.*, p. 252).